

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	316
Land:	Somalia
Kilde:	Det svenske Regeringskansliet, Utrikesdepartementet
Titel:	Mänskliga rättigheter i Somalia 2010
Udgivet:	7. juli 2011
Optaget på baggrundsmaterialet:	15. august 2011

REGERINGSKANSLIET

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten kan inte ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna i landet. Information bör sökas också från andra källor.

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Somalia 2010

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Somalia har inte haft en fungerande centralregering sedan 1991. Den internationellt erkända federala övergångsregeringen (*Transitional Federal Government*, TFG) har för närvarande kontroll endast över delar av huvudstaden Mogadishu. Statsapparaten är mycket svag. Att redogöra för tillståndet vad gäller mänskliga rättigheter i en situation som i Somalia låter sig inte göras på ett rättvisande sätt; den internationella närvaron i södra och centrala Somalia är låg och uppgifter om kränkningar av mänskliga rättigheter är svåra att bekräfta från oberoende källor. Frånvaron av en fungerande statsbildning gör att det inte går att hålla någon till svars på samma sätt som i mer stabila situationer.

Den humanitära situationen är en av de svåraste i världen och landet har varit och är hårt drabbat av väpnade konflikter. Sammantaget har detta bäddat för en stadig försämring vad gäller respekten för de mänskliga rättigheterna. Särskilt utsatta är kvinnor och barn. Särskilt drabbade grupper är internflyktingar och minoriteter. Förhållandena skiljer sig emellertid åt i olika delar av landet.

Den nordvästra regionen Somaliland strävar mot självständighet och har en spirande demokrati, vilket ett väl genomfört regionalt val i juni 2010 visade. Säkerhetsläget är generellt sett stabilt. Brott mot de mänskliga rättigheterna förekommer i jämförelsevis lägre utsträckning än i övriga landet men övergrepp på internflyktingar, journalister och lokalbefolkning har rapporterats.

Även den nordöstra regionen Puntland, som av regionens ledare förklarades vara ett område med inre, autonomt självstyre år 1998, har ett relativt väl fungerande styresskick om än med en mindre utvecklad demokrati.

Säkerhetsläget är relativt stabilt. Dess regering har emellertid anklagats för mord på journalister och människorättsaktivister. Yttrande- och föreningsfriheten har stundom begränsats av myndigheterna. Även politiska mord har förekommit. Människohandel och sjöröveri är andra problem.

I de centrala och södra delarna av landet inklusive huvudstaden Mogadishu är säkerhetsläget, i synnerhet sedan 2009, mycket komplicerat. Dagliga strider förekommer mellan å ena sidan den väpnade oppositionen och på den andra den fredsbevarande styrkan AMISOM från den Afrikanska unionen, och somaliska regeringsstyrkor eller milisgrupper som stödjer TFG. Stridigheterna har orsakat civila offer och flyktingströmmar. Stridande parter på båda sidor i konflikten har anklagats för att bryta mot krigets lagar. I de delar av södra och centrala Somalia som kontrolleras av den väpnade oppositionen al-Shabab och Hizbul Islam finns uppgifter, ibland dokumenterade med bilder, om omfattande övergrepp på civilbefolkningen. Även regeringsstyrkorna och AMISOM har anklagats för övergrepp på civilbefolkningen, om än i väsentligt mindre omfattning. Barnsoldater har förekommit på såväl regeringssidan som hos den väpnade oppositionen.

Försvinnanden, gripanden av och mord på journalister, företrädare för mänskliga rättigheter, fredsaktivister och politiskt aktiva har rapporterats i hela landet.

Somalia har ratificerat flera av de centrala konventionerna om mänskliga rättigheter, men bristen på fungerande myndigheter hindrar oftast efterlevnaden.

En majoritet av befolkningen har inte tillgång till grundläggande sjukvård. Såväl utbildnings- som hälsosektorn har påverkats negativt av konflikten och bristen på en fungerande statsmakt.

Våld, inklusive sexuellt våld, mot och diskriminering av kvinnor och flickor är ett utbredd problem. Homosexualitet är förbjudet enligt lag.

Minoritetsklaner och etniska minoriteter utsätts för omfattande diskriminering och trakasserier. Flyktingar i Somalia, framförallt från Etiopien, liksom internflyktingar utsätts ofta för hot och trakasserier av de lokala myndigheterna.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Somalia har ratificerat följande internationella instrument:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights* (ICCPR) samt tilläggsprotokollet om enskild klagorätt. Tilläggsprotokollet om avskaffandet av dödsstraffet har varken undertecknats eller ratificerats.
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* (ICESCR).
- Konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination* (CERD).
- Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (CAT). Tilläggsprotokollet om förebyggande av tortyr har varken undertecknats eller ratificerats.
- 1951 års flyktingkonvention, *Convention Related to the Status of Refugees*.
- Den afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* (CEDAW) har varken undertecknats eller ratificerats. Detsamma gäller dess tilläggsprotokoll om enskild klagorätt. Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child* (CRC) har undertecknats tillsammans med tilläggsprotokollet om barn i väpnade konflikter, men inte ratificerats. Tilläggsprotokollet om handel med barn har varken undertecknats eller ratificerats, liksom konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (CRPD), konventionen mot påtvingade försvinnanden, *Convention for the Protection of all Persons from Enforced Disappearances* (CED) eller Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen, *International Criminal Court* (ICC).

Somalia har på grund av bristen på ett fungerande nationellt styre inte fullföljt sina rapporter till FN:s konventionsbaserade övervakningskommittéer. Den senaste rapporteringen gjordes 1996 till rasdiskrimineringskommittén, men i övrigt saknas nationell rapportering.

FN:s oberoende expert för Somalia, Shamsul Bari, rapporterar årligen till FN:s råd för mänskliga rättigheter om situationen i landet avseende efterlevnad och respekt för mänskliga rättigheter. Experten rapporterade senast i september 2010 till rådet. Situationen för de mänskliga rättigheterna i Somalia kommer att granskas av människorättsrådet under 2011, vilket sker inom ramen för rådets allmänna ländergranskning (Universal Periodic Review, UPR). Vid denna granskning rekommenderar Sverige Somalia bland annat att stärka kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna samt att upprätta en oberoende nationell människorättskommission i syfte att se över misstänkta kränkningar och brott mot mänskliga rättigheter.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det finns inga rapporter om summariska avrättningar genomförda av regeringen under 2010. Utomrättsliga avrättningar förekommer i de områden som kontrolleras av den väpnade oppositionen. Rapporter finns om minst tio politiskt motiverade avrättningar begångna av den militanta islamistiska organisationen al-Shabab under 2010.

Strider mellan övergångsregeringens trupper, AMISOM och de väpnade oppositionsgrupperna dödade minst 1 000 civila personer år 2009 enligt FN:s oberoende expert om mänskliga rättigheter i Somalia. Striderna intensifierades i september 2010, när al-Shabab inledde sin så kallade ”ramadan-offensiv”. Detta ledde till ett ökat antal civila dödsoffer. Enligt vissa källor uppskattas antalet döda civila i striderna i hela Somalia under år 2010 till över 2 000 personer. Regeringen och AMISOM, men framförallt oppositionsgrupperna, har anklagats för oproportionerliga attacker riktade mot civila mål, framförallt i Mogadishu. De olika parterna i konflikten har anklagats för brott mot krigets lagar. Afrikanska unionens AMISOM-insats har erkänt att misstag begåtts och vidtagit åtgärder för att dessa inte skall upprepas.

Al-Shabab har anklagats för att begå utomrättsliga eller summariska avrättningar i de områden de administrerar, bland annat av biståndsarbetare, fredsaktivister och personer anklagade för att vara informanter åt regeringen och/eller västvärlden. Enligt uppgifter från människorättsorganisationen Amnesty International dödades minst 40 biståndsarbetare och fredsaktivister mellan januari och september 2008. Ett okänt antal personer har avrättats efter påståenden om att de spionerat för västvärlden. Ett exempel rör två trettonåriga flickor som i oktober 2010 avrättades i Beledweyne.

Under 2009 och 2010 har den islamistiska organisationen al-Shabab genomfört ett antal självmordsattacker. Attackerna har främst varit riktade mot AMISOM-styrkan och representanter inom övergångsregeringen, men dessa har även krävt flertalet civila offer. Vid en attack den 18 juni 2009 i Hiraanregionen dödades exempelvis 40 personer, inklusive klanäldre, lokala ledare och politiker, däribland ministern för nationell säkerhet, Omar Hashi. Ytterligare en självmordsattack utfördes i december samma år vid Benadiruniversitetets avslutningsceremoni i Mogadishu. 22 personer dödades, bland dem studenter, professorer och journalister.

I samband med demonstrationer utanför parlamentet i Somaliland i september 2009 dödades minst tre demonstranter sedan polis öppnat eld mot

demonstranterna. Ingen information om liknande händelser i Somaliland finns för 2010.

Det saknas uppgifter om utomrättsliga eller summariska avrättningar i Puntland. Däremot förekommer rapporter om att politiker och affärsmän mördats.

I det omdiskuterade områdena Sol, Sanag och Cayn, i gränslandet mellan Puntland och Somaliland, har demonstrationer och strider förekommit vilka krävt och fortsätter att kräva civila dödsoffer.

Tortyr är förbjudet enligt den övergångsstadga som under övergångsperioden fram till augusti 2011 gäller som Somalias författning. Detsamma gäller Somalilands regionala författning. Enligt Puntlands regionala lagstiftning kan en person utsättas för tortyr om domen utfärdats av en islamsk domstol och är i enlighet med sharialag. Liksom tidigare år finns det inga uppgifter som tyder på att vare sig övergångsregeringen eller Puntland och Somalilands myndigheter under året har använt sig av tortyr.

Det finns uppgifter om användning av tortyr av de militanta organisationerna al-Shabab och Hizbol islam men informationen är ytterst knapphändig.

Journalister är speciellt utsatta i de centrala och södra regionerna som kontrolleras av de väpnade grupperna, framförallt al-Shabab. Minst ett tiotal journalister mördades under 2009-2010 av orsaker länkade till deras arbete. Uppemot 100 journalister har under samma tidsperiod mottagit upprepade dödshot.

Bristen på säkerhet i stora delar av centrala och södra Somalia, speciellt i Mogadishu, har lett till ett stort antal dödsfall och att många människor har tvingats fly stridigheterna. I mitten av oktober 2010 lämnade nästan 60 000 människor huvudstaden för att fly undan striderna. Enligt FN:s flyktingorgan (UNHCR) beräknas det sammanlagda antalet internflyktingar uppgå till uppemot 1,4 miljoner.

En rapport (2010) från FN:s oberoende expert om situationen för mänskliga rättigheter i Somalia visar på omfattande sexuellt och könsbaserat våld i alla delar av Somalia. Våld i hemmet uppges vara ett stort problem. Kvinnor och flickor som befinner sig på flykt från krigsdrabbade områden och i läger upprättade för internflyktingar är särskilt utsatta för sexuellt utnyttjande.

Människohandel är ett ökande problem i Somalia. Uppgifter förekommer om barn som tvingas att arbeta under slavliknande förhållanden eller som utsätts

för sexuell exploatering. Såväl människohandel som människosmuggling sker både inom landet och till andra länder i Afrika eller Mellanöstern.

4. Dödsstraff

Dödsstraff förekommer i centrala och södra Somalia, såväl som i Puntland och Somaliland. I oktober 2010 avrättades två personer i Puntland anklagade för att ha mördat en polis, och i december 2010 avrättades en soldat med arkebusering sedan denne dömts för att ha mördat en annan soldat.

Oppositionsgrupperna, framförallt al-Shabab, har anklagats för utomrättsliga avrättningar i de områden de administrerar och för att ha dömt personer anklagade för äktenskapsbrott till stening utan en rättvis rättegång. Det reella antalet avrättade av den väpnade oppositionen är okänt.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Förekomsten av godtyckliga frihetsberövanden förekommer i södra och centrala Somalia och har genomförts av både TFG och de allierade grupperna och klanbaserad milis. Frihetsberövandena varar ofta kortare tid, men uppgifter om försvinnanden förekommer. Informationen är emellertid bristfällig.

Godtyckliga arresteringar av journalister har rapporterats i både Somaliland och Puntland. I ett uppmärksammat fall i augusti 2010 arresterades redaktören för *Horseed media*, Abdifatah Jama Mire, i Puntland för att ha sänt en intervju med Mohamed Said Atom, ledaren för en mindre väpnad islamistisk oppositionsgrupp som strider mot Puntlands myndigheter. Under rättegången förvägrades Mire rätten till ombud och dömdes till sex år i fängelse för brott mot anti-terrorlagstiftningen. Redaktören benådades någon månad senare av Puntlands president Farole.

I maj 2009 införde president Sheikh Sharif Sheikh Ahmed sharialagar i hela landet. Det finns emellertid ännu ingen institution ansvarig för att verkställa beslutet och det är oklart vilket praktisk betydelse detta beslut kan få.

I al-Shabab-kontrollerade områden tillämpas en mycket strikt tolkning av sharialagstiftning. Domar utfärdas för brott men utan klara strukturer eller institutioner för rättskipning, något som lett till godtyckliga domar och ibland domar med mycket grymma bestraffningar.

Rörelsefriheten i Somalia är starkt begränsad på grund av konflikten. Resor i de centrala och södra delarna innebär en ständig säkerhetsrisk. I Mogadishu är rörelsefriheten begränsad på grund av att olika områden i staden kontrolleras av olika parter i konflikten. Al-Shabab har upprepade gånger hotat människor till livet om de försökt lämna de områden som organisationen kontrollerar.

Rörelsefriheten inom Somaliland och Puntland är bättre än i övriga landet, men är även i dessa regioner begränsad. Resor mellan Puntland och Somaliland har försvårats av den gränskonflikt som pågår över områdena Sool och Sanaag.

Få länder godkänner somaliska pass och identifikationshandlingar, vilket begränsar somaliernas möjlighet att resa utanför landet.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Övergångsstadgan säkerställer alla individers rätt till en opartisk rättegång, att antas som oskyldig till dess att motsatsen är bevisad, rätten till ombud på statens bekostnad och möjligheten att överklaga ett fattat beslut. Det finns dock för närvarande inget fungerande juridiskt system för TFG att administrera. I stora delar av landet respekteras inga av dessa rättigheter i praktiken.

Klansystemet innebär att klaner ofta använder sig av sina egna traditionella regler utan hänvisning till vare sig internationell- eller sharialagstiftning. Den rådande bristen på utbildade domare är ett stort problem i hela Somalia. Polisier utan utbildning används ibland som domare.

Somalilands konstitution stadgar rätten till ett oberoende rättssystem men i praktiken är rättsväsendet inte självständigt. Somaliland har genomfört viktiga reformer inom rättssektorn. Rätten att anses som oskyldig tills motsatsen är bevisad, rätten att närvara vid den egna rättegången samt rätten till ombud på myndigheternas bekostnad respekteras generellt. Myndigheterna i Somaliland erkänner inte övergångsstadgan utan fortsätter att implementera Somalilands grundlag och Somalias tidigare lagstiftning.

Liksom i Somaliland garanteras rätten till ett opartiskt rättssystem av Puntlands författning. I praktiken kan dock inte rättsväsendet sägas vara oberoende. Till skillnad från många andra delar av landet har Puntland fungerande domstolar, men deras kapacitet är bristfällig och likhet inför lagen saknas. Många dispyter hänvisas till de traditionella klanledarna för avgörande. De grupper som inte skyddas av en klan hänvisas till de allmänna domstolssystemen, där de ofta möts av en diskriminerande attityd.

7. Straffrihet

Straffrihet råder i mycket stor utsträckning i Somalia. Detta beror främst på sammanbrottet av lag och ordning samt avsaknaden av en effektiv regering och effektiva myndigheter. Utbredd korruption bidrar även till straffriheten i landet. Somalia är världens mest korrupta land, enligt organisationen Transparency International. Traditionell sedvanerätt, det vill säga regler som

inte kommit till uttryck i skrivna lagregler men som ändå uppfattas som bindande för myndigheter och enskilda, och shariarätten spelar en viktig roll. Dessa rättssystem anses allmänt vara överordnade det internationella regelverket för mänskliga rättigheter, vilket i många fall resulterar i att kränkningar av och brott mot de mänskliga rättigheterna inte lagförs och bestraffas. Strafffriheten är särskilt utbredd när det gäller övergrepp riktade mot marginaliserade grupper som faller utanför klansystemets ansvarsutkrävande.

Vissa grupper är särskilt utsatta. Brott och övergrepp mot minoriteter, kvinnor och barn, i den mån de tas upp av klanråd eller shariadomstolar, leder ofta till strafffrihet för förövaren.

I Puntland har vissa förbättringar skett. I augusti 2009 greps och dömdes en polis i Mudug regionen anklagad för övervåld som resulterat i en persons död. I Bossasso samma år greps och dömdes en annan polis anklagad för mord.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Övergångsstadgan för centrala och södra Somalia liksom Somalilands konstitution tillåter yttrandefrihet och pressfrihet. Inga rapporter finns om direkta hot mot journalister i regeringskontrollerade områden. Yttrandefriheten i regeringskontrollerade områden är generellt sett bättre än tidigare, men rapporter finns om mord, våld och fängslande av journalister. Journalister i hela Somalia tvingas i stor utsträckning till självcensur.

Radio är många somaliers främsta källa till information. I Mogadishu finns uppemot ett tiotal radiostationer. Flera av de radiostationer som återfinns i de södra och centrala delarna finansieras av affärsmän. Al-Shabab öppnade 2009 en radiostation i Kismayo.

Puntlands författning garanterar fri press men rättigheten respekteras i praktiken inte fullt ut. I Puntland finns minst sex icke statliga radiostationer. Uppgifter om journalister som arresterats förekommer.

I Somaliland finns sju aktiva dagstidningar, både statliga och privata, vilka i princip kan verka fritt, samt ett antal radiostationer varav en är statlig.

Regeringen har inte lagt några restriktioner på Internet i landet, ett medium som emellertid endast ett fåtal har tillgång till. Brittiska BBC:s sändningar på somaliska nådde ut till många områden i landet tills sändningarna avbröts i april 2010 i al-Shabab-kontrollerade områden.

Media är särskilt utsatta i de delar av landet som kontrolleras av den väpnade oppositionen. Radiostationer har stormats, varvid journalistiskt material stulits och journalister fängslats. Även övergångsregeringen har ingripit mot

journalister vid ett par tillfällen, i samband med att dessa rapporterat om händelser som relaterat till konflikten. I april förbjöd Hizbul Islam alla radiostationer i Mogadishuområdet att spela musik. Samtidigt hotade övergångsregeringen med att stänga de radiostationer som följde detta förbud.

Trakasserier, hot och våld mot journalister kommer från alla håll i Somalia men de väpnade oppositionsgrupperna står enligt olika rapporter för de flesta övergreppen i de områden som organisationerna kontrollerar.

Förenings- och mötesfriheten garanteras av övergångsstadgan, Puntlands författning samt av Somalilands grundlag. I praktiken fortsätter emellertid myndigheterna i alla regioner att förbjuda demonstrationer. Säkerhetsläget försämrar även möjligheterna för personer att röra sig fritt i många områden. Det har rapporterats om flera incidenter där säkerhetsstyrkor använt sig av övervåld för att skingra demonstranter vilket resulterat i dödsfall. I Somaliland har myndigheterna vid ett flertal tillfällen hindrat oppositionspartier från att hålla möten. I Puntland är oppositionspartier för närvarande förbjudna.

Religionsfrihet råder enligt övergångsstadgan men i praktiken råder mycket begränsade möjligheter att praktisera någon annan religion än islam. Den kristna minoritet som finns i Somalia lever under ständiga hot och trakasserier, i synnerhet i de av den väpnade oppositionen kontrollerade områden. Al-Shabab har avrättat personer misstänkta för att ha konverterat från islam. I april 2009 halshöggs en koranlärare i Lower Juba regionen på grund av att han ansågs bete sig på ett ”opassande sätt”. I juli 2009 halshöggs sju personer som av al-Shabab anklagades för att ha konverterat till kristendomen. Samma månad halshöggs ytterligare fyra personer som jobbade för en organisation som gav stöd till föräldralösa barn i Merka, Lower Shabelle. Enligt uppgifter halshöggs de då de vägrade avsäga sig sin kristna religion. Det finns flera liknade fall av mord eller misshandel mot icke muslimer eller muslimer som inte anses följa den tolkning av islam som al-Shabab åberopar.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Somalia har inte haft en fungerande centralregering sedan 1991. Efter den så kallade Mbagatiprocessen år 2004 tillsattes en övergångsregering (*Transitional Federal Government*, TFG) och övergångsinstitutioner, bland annat ett övergångsparlament, med ett femårigt mandat varefter permanenta institutioner skulle vara upprättade, allt enligt den övergångsstadga som samtidigt antogs. Mandatet förlängdes 2009 med två år att gälla till augusti 2011.

President Sheikh Sharif Sheikh Ahmed valdes av parlamentet i januari 2009 i samband med förlängningen av övergångsmandatet. Kort dessförinnan fördubblades parlamentet i storlek till 550 ledamöter, vilket var resultatet av ett

samgående av den dåvarande övergångsregeringen och Alliansen för återbefriandet av Somalia (ARS).

Parlamentets sammansättning bygger, liksom regeringen, på en klanfördelning enligt den så kallade 4,5-principen. Denna innebär att positioner fördelas så att de fyra största klanerna får varsin post medan minoritetsklanerna får dela på en halv. Regeringssammansättningen från november 2010 har exempelvis 18 ministrar, varav fyra personer ska representera vardera en av de fyra huvudklanerna och två ska representera minoriteterna.

Enligt övergångsstadgan ska, under övergångsperioden, bland annat en somalisk federation upprättas, en ny konstitution tas fram, en folkomröstning om denna hållas och val till de permanenta institutionerna genomföras. Inget av detta har gjorts och de flesta bedömare ser grundläggande svårigheter att göra framsteg före övergångsperiodens slut i augusti 2011.

Statsapparaten i Somalia är mycket svag. Övergångsregeringen är internationellt erkänd men kontrollerar en mycket begränsad del av landets territorium, i princip endast delar av huvudstaden Mogadishu. Regeringen har lite inflytande över de södra och vissa av de centrala delarna av Somalia som kontrolleras av de väpnade oppositionsgrupperna al-Shabab och Hizbul Islam.

Regionen Somaliland förklarade sig självständig redan 1991 när dåvarande regimen i Mogadishu föll. Trots att ingen stat eller internationell institution erkänt dess självständighet fortsätter man att styra regionen med egen regering, parlament och lagstiftning. Den 26 juni 2010 hölls i Somaliland ett presidentval som skjutits upp vid flera tillfällen sedan april 2008. Oppositionskandidaten Ahmed M. Mahamoud Silanyo vann över dåvarande presidenten Dahir Riyale Kahin. Såväl själva valet som det därpå följande maktskiftet gick lugnt till. Somaliland styrs i enlighet med en egen författning som tillåter två oppositionspartier. Dessa partiers verksamhet har stundom inskränkts.

Regionen Puntland är en semi-autonom region sedan 1998. Regionen strävar inte efter självständighet utan efter visst självstyre inom ramen för en somalisk federation. Puntland styrs genom ett system av klanledare. I januari 2009 valdes äldrerådet Abdirahman Mohamed Mohamud "Farole" till president. Parlamentarikerna väljs i sin tur av sina respektive klanäldrar. Systemet diskriminerar de personer som inte tillhör de dominerande klanerna då dessa inte representeras i parlamentet (det finns 136 subklaner i Puntland; endast 46 av dem är representerade i äldrerådet). Politiska partier är förbjudna i regionen. Den 29 juni 2009 antog emellertid Puntlands parlament en ny grundlag som stadgar etablerandet av flerpartidemokrati inom två år. I november 2010 antogs en lag om en valkommission som ska bereda vägen för regionala val. När dessa val ska ske är oklart.

Individens rätt att erhålla information från staten saknas i såväl nationell som regionala lagstiftning.

Kvinnor är inte väl representerade i de politiska institutionerna i Somalia. Enligt övergångsstadgan ska kvinnor utgöra minst 12 procent av parlamentarikerna men i övergångsparlamentet är 37 av 550 ledamöter kvinnor det vill säga knappt 7 procent. Utav de 18 ministrarna i den nya övergångsregeringen återfinns en kvinna. I Somaliland finns det en kvinnlig minister, de andra 27 ministrarna är män. I Puntland har kvinnor aldrig varit representerade i äldrerådet; i Puntlands parlament är två av 66 medlemmar kvinnor.

De delar av södra och centrala Somalia som kontrolleras av den väpnade oppositionen styrs av al-Shabab eller Hizbul Islam, med utgångspunkt i en strikt wahabistisk och muslimskt fundamentalistisk tolkning av islam. Det saknas såväl politiska institutioner som politiska rättigheter i dessa områden.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

En arbetsmarknad i modern mening existerar knappast i Somalia, inte heller fackliga organisationer. Den största delen av befolkningen lever traditionellt sett av den boskap eller den jord de förfogar över. Många har emellertid berövats sin inkomst på grund av att de tvingats på flykt. Somalia har ratificerat den *Internationella arbetsorganisationens* (ILO) konventioner som rör mänskliga rättigheter, om förbud mot tvångsarbete och mot ickediskriminering i arbetslivet, men ej dess konventioner om förbud mot barnarbete, föreningsfrihet och förhandlingsrätt.

Varken övergångsregeringen eller myndigheterna i Somaliland och Puntland genomför någon granskning av arbetsförhållandena i landet.

Kvinnor och minoritetsklaner eller andra etniska minoriteter diskrimineras i arbetslivet. Utöver detta har FN:s humanitära samordningsorgan (OCHA) rapporterat om en ökad handel under den senaste tiden med barn från södra Somalia till Puntland och Somaliland, där barnen tvingas arbeta under slavliknande förhållanden.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälsosektorn är kraftigt underfinansierad och undermålig. Endast 4,2 procent av statsbudgeten går till hälsosektorn. Konflikten i Somalia har påverkat möjligheten för människor att få tillgång till sjukvård. Antalet personer som skadas i stridigheterna har ökat kraftigt på senare tid. I maj 2010 rapporterade

Världshälsoorganisationen (WHO) att 63 procent av de patienter som behandlats på ett av de större sjukhusen i Mogadishu hade vapenrelaterade skador. Många andra skadas i de granatattacker som kontinuerligt sker mellan regeringen och de väpnade oppositionsgrupperna, ofta i tätbefolkade områden såsom Bakara-marknaden i Mogadishu.

I de regioner av landet som inte direkt drabbas av konflikten, Somaliland och Puntland, är sjukvården bättre än i övriga delar av landet. Det råder dock brist på såväl utbildad medicinsk personal som utrustning och mediciner.

Livsmedelsproduktionen i landet är sedan tidigare hårt drabbad av krig och osäkerhet, torka, översvämningar och betydande folkförföring och flyktingrörelser. Cirka vart femte barn i Somalia lider av akut undernäring. Befolkningen i centrala och södra Somalia samt i lägren för internflyktingar är hårdast drabbade. Mödradödligheten i Somalia är 1 600 per 100 000 födselar, vilket är den högsta siffran i Afrika. Barnadödligheten är även denna mycket hög: 119 av 1 000 spädbarn avlider och 200 av 1 000 barn uppnår aldrig fem års ålder.

12. Rätten till utbildning

Utbildningssektorn i Somalia har drabbats mycket hårt av det långa inbördeskriget. Enligt FN:s barnfond (UNICEF) påbörjade endast cirka 25 procent av alla barnen grundskolan 2007, varav 38 procent av dessa utgjordes av flickor. Religiösa skolor står för en stor del av utbildningen.

Cirka 25 procent av de vuxna somalierna är läs- och skrivkunniga. Bland kvinnor är läs- och skrivkunnigheten mycket låg, endast 14 procent.

Kvaliteten på utbildningen är generellt låg och bristen på utbildade lärare är stor. Det saknas information om hur stor del av statens totala budget som utbildningssektorn utgör, men skolavgifter eller stöd från externa organisationer finansierar enligt uppgift de flesta skolorna i landet.

I områdena som kontrolleras av väpnade oppositionsgrupper är möjligheten till utbildning mycket liten, speciellt för flickor.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Det finns endast knapphändig information om Somalia i FN:s index för mänsklig utveckling. Den långvariga konflikten och instabiliteten i landet har medfört att flera miljoner somalier har tvingats fly inom eller utom landet. Naturkatastrofer såsom torka och översvämningar har skapat återkommande behov av humanitär hjälp.

I början av 2010 uppskattades att 3,5 miljoner människor var i behov av nödhjälp. I slutet av året justerades denna siffra ned till 2 miljoner. Antalet akut undernärda barn uppskattades till 230 000, varav omkring 35 000 beräknades vara allvarligt undernärda. Majoriteten i den senare gruppen befann sig i de södra och centrala delar dit den internationella hjälpen inte kunnat nå.

Tidigare har FN med hjälp av internationella organisationer kunnat möta de mest grundläggande behoven hos de hjälpbehövande. I de områden som kontrolleras av den väpnade oppositionen är detta, på grund av hot och våldshandlingar riktade mot hjälparbetare och organisationer, numera mycket svårt. Utbredd och svår torka bidrar till att ytterligare förstärka den humanitära katastrofen.

Nära 70 procent av befolkningen saknar tillgång till rent vatten. Värst drabbade är personer på landsbygden där endast 10 procent har tillgång till rent vatten.

En stor del av befolkningen är sysselsatt inom jordbruk eller boskapsskötsel. Överföring av pengar från somalier som bor i andra länder är en viktig inkomstkälla för många somalier.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Allvarliga och omfattande kränkningar av kvinnors rättigheter förekommer i Somalia. I de områden som kontrolleras av de väpnade oppositionsgrupperna, framförallt al-Shabab, är kvinnors möjlighet att till fullo åtnjuta sina mänskliga rättigheter starkt begränsade. Det finns ett flertal rapporter om kvinnor som blivit misshandlade för att de inte använt heltäckande slöja eller för att de säljer te till män, vilket är ett av de få sätt ensamstående kvinnor kan försörja sig på.

Kvinnor är underrepresenterade i övergångsregeringen, liksom i Puntlands och Somalilands förvaltningar.

Kvinnor som befinner sig i flyktingläger är ofta utsatta för sexuellt våld. Våldtäkt och våld i hemmet är fortsatt stora problem i Somalia. Det finns ingen lag som skyddar kvinnor mot våld i hemmet eller våldtäkt inom äktenskapet. Sharialagar för att lösa familjedispyter finns men är diskriminerande mot kvinnor. Hedersmord förekommer. I al-Shabab-kontrollerade områden rapporteras även om fall där kvinnor stenats till döds efter anklagelser om äktenskapsbrott.

Kvinnor och flickor kan arva egendom men endast hälften av det som en bror har rätt till.

Månggifte praktiseras och många minderåriga flickor tvingas in i äktenskap.

Könsstympning praktiseras i hela Somalia, även om ingreppet är förbjudet i lag. För det mesta tillämpas det mest omfattande, så kallade faraoniska, ingreppet. Många flickor avlider i samband med ingreppen.

Människohandel av kvinnor och framförallt barn har uppmärksammats den senaste tiden. Det finns uppgifter om att flickor och kvinnor, i synnerhet från södra och centrala Somalia, kidnappas eller följer under falska förhoppningar med till Puntland eller andra afrikanska länder där de tvingas in i prostitution.

15. Barnets rättigheter

Somalia har undertecknat men inte ratificerat barnkonventionen.

Enligt FN:s oberoende expert för mänskliga rättigheter i Somalia är våldtäkter och andra grova sexuella övergrepp mot barn ett allvarligt problem. Barnarbete är vanligt och förekommer över hela Somalia. Även människohandel med barn för arbete eller sexuell exploatering förekommer.

I städerna lever ett stort antal barn på gatorna utan stöd. Från hela landet finns uppgifter om barn som sitter i fängelse utan att ha anklagats för något brott. Ofta hålls barnen fängslade tillsammans med vuxna interner.

Rekrytering av barn i reguljära och ickereguljära förband har förekommit. Enligt UNICEF har barn rekryterats till övergångsregeringens militär, till de grupper som stödjer regeringen och även till Puntland. Regeringen har vidtagit åtgärder och menar nu att rekrytering av barn inte längre förekommer inom deras styrkor. Al-Shabab och Hizbol islam är systematiska i sin rekrytering, vilken ofta sker under tvång. Flickor har även rekryterats, framförallt av de väpnade oppositionsgrupperna, som kokerskor eller som ”fruar” till rebeller.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Ungefär 80 procent av Somalias befolkning har gemensam etnisk bakgrund, talar samma språk och bekänner sig till islam. Den trygghet för individen som klan tillhörigheten utgör, åtnjuts emellertid endast i ringa utsträckning av de många internflyktingarna och minoritetsgrupperna.

Situationen för minoriteter måste ses i skenet av den allmänna kollapsen i landet vad gäller mänskliga rättigheter. Diskrimineringen av minoriteter härrör från historiska nedärvda sociala värderingar och sedvanerätt. Följande minoritetsgrupper finns i Somalia (i storleksordning): bantufolket som

härstammar från slavar som fördes till landet för flera hundra år sedan samt benadiri, vilka som härstammar från handelsmän som slog sig ned längs den södra kusten för över 1 000 år sedan. Även olika grupper av hantverkare och jägare kan räknas såsom minoritetsgrupper i landet.

Enligt människorättsorganisationen *Minority Rights Group* är samtliga av dessa grupper idag marginaliserade, diskriminerade och i princip förhindrade att exempelvis gifta sig med personer ur andra grupper eller klaner än den egna.

Somaliland är mest utvecklat vad gäller rättigheter för personer som tillhör en minoritet. Puntland har gjort föga för att skydda minoriteter från diskriminering. Situationen är värst i södra och centrala delarna, i synnerhet i de områden som kontrolleras av de väpnade oppositionsgrupperna.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Homosexualitet är inte accepterat i det somaliska samhället och är förbjudet enligt lag. Homosexualitet kan, enligt en lag som antogs 1964, bestraffas med tre månader eller upp till tre års fängelse. Sedan införandet av sharialagar, framförallt i oppositionskontrollerade områden, har dock straffen mot homosexualitet blivit strängare. Det finns rapporter om personer som avrättats på grund av anklagelser om homosexualitet.

18. Flyktingars rättigheter

Enligt FN:s flyktingorgan (UNHCR) finns det cirka 25 000 flyktingar och asylsökande i Somalia. Många av flyktingarna och asylsökande kommer från de etiopiska Somaliregionerna Oromiya och Ogadeni.

Konflikterna i södra och centrala delarna av landet, inklusive huvudstaden Mogadishu, har tvingat hundratusentals människor på flykt både inom och utom Somalia. Det finns 1,4 miljoner internflyktingar i Somalia; många av dessa kommer från de södra eller centrala delarna och har flytt till de mer stabila regionerna Puntland eller Somaliland. Internflyktingarna lever under mycket svåra förhållanden och utsätts ofta för diskriminering, trakasserier och hot om tvångsåtervändande. I juli 2010 arresterades och tvångsdeporterades 900 internflyktingar och flyktingar av polis i Puntland. Både Puntland och Somaliland har försvarat den hårdnande attityden mot internflyktingar med att de utgör ett hot mot regionernas säkerhet.

Flera källor har påtalat att sexuellt våld mot kvinnor i internflyktinglägren i Puntland är ett stort och växande problem.

Cirka 700 000 somaliska flyktingar beräknas finnas i andra länder. Därutöver befinner sig tusentals flyktingar illegalt, framförallt i grannländerna Etiopien och Kenya.

19. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Övergångsstadgan, Puntlands stadga samt Somalilands grundlag garanterar icke-diskrimineringen av personer med funktionsnedsättning men det finns få offentliga stödåtgärder. Personer med psykisk funktionsnedsättning utsätts för omfattande övergrepp. Det är exempelvis vanligt förekommande att personer med psykisk funktionsnedsättning hålls bundna vid träd eller fångna i hemmet.

Lokala enskilda organisationer ger visst stöd till personer med funktionsnedsättning

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Amnesty International, Human Rights Watch och Minority Rights Group är några av de organisationer som regelbundet rapporterar om situationen avseende de mänskliga rättigheterna i Somalia. Även lokala organisationer arbetar för mänskliga rättigheter, inklusive minoriteters och kvinnors åtnjutande av fri- och rättigheter. För lokala aktörer innebär det ofta en stor personlig risk att arbeta med mänskliga rättigheter i Somalia.

Det finns ingen specifik lagstiftning för enskilda organisationer i Somalia. I Somaliland är dock en sådan lagstiftning under utarbetande.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Frågor om mänskliga rättigheter har länge fått stå tillbaka för akuta nödhjälpsinsatser i Somalia. Säkerhetssituationen i södra och centrala delarna av Somalia gör det mycket svårt att arbeta med mänskliga rättigheter. I Somaliland är möjligheten att främja mänskliga rättigheter mer gynnsam då det finns fungerande myndigheter och fredliga val har ägt rum.

Representanten för UNHCR är placerad vid kontoret för generalsekreterarens särskilda sändebud för Somalia (UNPOS). UNPOS är i färd med att öppna kontor i såväl Puntland som Somaliland där det bland annat ska finnas tjänstemän på plats med uppgift att bevaka utvecklingen vad gäller mänskliga rättigheter.

FN:s oberoende expert om mänskliga rättigheter i Somalia, Shamsul Bari, har besökt Somalia och årligen rapporterat till FN:s råd för mänskliga rättigheter..

Sverige bidrar aktivt till EU:s samarbete för Somalia, både i fredsprocessen och i arbetet för mänskliga rättigheter. Sveriges utvecklingssamarbete i Somalia har en tydlig inriktning på skydd och främjande av respekten för mänskliga rättigheter. Genom stöd till FN:S utvecklingsprogram (UNDP) stöds insatser för att stärka övergångsregeringens kapacitet att respektera och tillgodose rättigheter, bland annat genom uppbyggnad av rättsväsendet och polisen.

Sverige stödjer genom Diakonia i Puntland ett program med inriktning på rätten till utbildning, med särskilt fokus på flickors möjlighet att åtnjuta sina rättigheter till utbildning. Sverige stödjer även FN:s barnfond, UNICEF, i dess arbete med att verka för respekt för barnets rättigheter i Somalia.